

Bogyó Zsófia: Képzület és igehirdetés

kre-dit.hu/tanulmanyok/bogyo-zsofia-kepzelet-es-igehirdetes/

2018. május 16.

Bevezetés: A tanulmány célja

Dolgozatom a képzelőerőről, annak használatáról és alkalmazásáról szól az igehirdetői szolgálatban. Beleértve az igehirdető és a hallgatóság képzelőerejét egyaránt. A szakirodalom angol megfogalmazásának *imagination* szavát többféleképpen lehetne magyarra fordítani. Ezek közül a *képzelőerő* kifejezést tartom leginkább helytállóknak, és leginkább előítéletektől és prekoncepcióktól mentesnek a megnevezett témát tekintve. Ezért mindvégig tudatosan és következetesen így fordítom, így használom.

A téma alapját Thomas H. Troeger 1990-es években megjelent könyve *Imagining a Sermon*¹ adta. E műnek alapvetését és koncepcióját szeretném bemutatni, kiegészítve más szerzők meglátásaival, illetve következtetéseket levonni és mérlegre tenni jelen századunk kihívásaira nézve. Végezetül a fent megnevezett könyv egyik minta igehirdetésének fordítását közlöm, annak elemzésével együtt.

A téma kifejtésével a képzelőerő fontosságára, szerepére, lehetőségeire és veszélyeire szeretném a figyelmet irányítani, valamint együttgondolkodásra és párbeszédre hívni az olvasót.

Képzelőerő definiálásának lehetőségei, funkciói

Mit értünk képzelőerőn? Egyáltalán nem könnyű definiálni. Számos szemlélet, még több értelmezés igyekszik jelentését és jelentőségét megragadni. Hogy mit értünk alatta, az

valóban nézőpont kérdése, s természetéből fakadóan definitív módon nehezen meghatározható. A következőkben néhány példán keresztül a kérdés összetettségét fogom szemléltetni, továbbá rámutatni arra, hogy mégis mennyire hozzátartozik létünk alapjaihoz, működéséhez. Paul Scott Wilson nyelvi funkcióként tekint rá, ami fejleszthető, táplálható mind a tapasztalatok, mind a Szentírás igéi által. Ezek egymással való találkozásai hoznak létre valami új, friss ötleteket.² Fredd Craddock empatikus képzelőerőről beszél, amely abban segít bennünket, hogy jobban megértsük gyülekezeti tagjaink helyzetét, életét, azt, amiben élnek.³ Walter Brueggemann képzelőerőről alkotott nézeteire Tunyogi Lehel tér ki Brueggemann egyik igehirdetését elemezve. Egyrészt megemlíti, hogy Brueggemann saját igehirdetésében is törekszik „a Biblia általa sokat hangsúlyozott alapvonásaihoz, a költőiséghez és az imaginatív vonáshoz igazodik, és maga is a költőiségre és a képzelőerő adta lehetőségek alkalmazására törekszik.”⁴ A képzelőerő leghatékonyabb megnyilvánulásának pedig a metaforát tartja, amely segíti egy alternatív valóság megalkotását, továbbá megvédi az igehirdetőt attól, hogy a túlzott aktualizálás révén elszakadjon a szöveg eredeti kontextusától és üzenetétől.⁵ „A képzelőerő azért fontos, mert az igehirdetésnek újra kell fogalmaznia a valóságot, illetve egy új, más valóságot kell megfogalmaznia, mint alternatívát a jelenlegi valósággal szemben.”⁶ A képzelőerőnek ilyen nagy szerepet tulajdonító meglátás az igehirdetés szükségszerű és nélkülözhetetlen elemeként foglalkozik a képzelőerővel. Azaz a képzelőerő az, amely révén egyáltalán lehetséges a Biblia igazsága világának interpretálása, továbbá a képzelőerő az, amely révén a hallgató (főleg metaforák segítségével) képes megalkotni egy alternatív világot, e révén képes a hallottakat életének megfelelően lefordítani. Ez után következik az a mellett való elköteleződés.

Barbara Brown Taylor pedig egy újabb szempontra hívja fel a figyelmet, amikor arról ír, hogy a képzelőerő kockáztatás. Rámutatva arra, hogy a képzelőerőn keresztül a Szentlélek képes számunkra ismeretlen területekre elvezetni. Ahol homiletikai eszköztárunkat ki kell ürítenünk, és engednünk kell a vezetésnek.⁷ Warren W. Wiersbe 3+1 funkcióját nevezi meg az egészséges képzelőerőnek: előhívás/felidézés, észlelés, összekapcsolás, kreáció.⁸

A képzelőerő definiálásának kapcsán az is nehézséget okoz, hogy biztos megállapítás szülessen arról, hogy milyen kapcsolat áll fenn a képzelet és a képek között. Michael Beaney könyvében ezt is vizsgálja: „Ha arról lenne szó, hogy a képzelőerő mindig tartalmaz képeket, az azt jelentené, hogy aki jól bír a képzelőerejével, az nagyon jó képalkotásokban. Ha arról lenne szó, hogy a képzelőerő mindig tartalmaz képeket, az azt jelentené, hogy aki jól bír a képzelőerejével, az nagyon jó képalkotásokban.”⁹

Hogyan vélekedik a fogalomról Thomas H. Troeger? *Imagining a Sermon* könyvének első fejezetében a következőképpen definiálja a képzelőerőt: „a képzelőerő az elme vizionális és integratív kapacitását használja fel ahhoz, hogy teológiai megértést alkosson.”¹⁰ Másként megfogalmazva: Troeger a teológiai megértéshez szükséges mozgatórugóként, funkcióként, összekötő kapocsként tekint. Jelentőségét a szolgálatban egy képpel szemlélteti, amikor arról ír, hogy nem hajlandó becsapni a gyülekezetet azzal, hogy nagy folyóvízi utazásáról (lelki út) egy ajándék követ ad a gyülekezeti tagoknak, ahelyett, hogy magával vinné őket egy útra, amely révén ők maguk tapasztalhatják meg, és érezhetik a folyó sodrását.¹¹ Hozzátenném, hogy pszichológiailag milyen jelentőséggel bír a tanulás

folyamatában, a bevéődésben a meggyőződés, a belátás, a megtapasztalás. Az igehirdetés kihívása ebben rejlik: úgy prédikálni, hogy az ne a hallgatón kívül történjen, hanem belül, azaz ő is részesévé váljon az eseménynek. Nézőből, hallgatóból résztvevő legyen. Troeger megállapítja, hogy a képzeletet nélkülöző igehirdetés megfosztja a hallgatót attól, hogy maga alakíthassa ki saját teológiai reflexióját.¹² Ha továbbgondoljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy az egyoldalúan csak az értelemre fókuszáló és hatni kívánó igehirdetések nem lelki nagykorúságra nevelik lelki nagykorúságra a hívőket. Az igehirdetés maga válhat céljának elérése gátjává. Sőt, érzelmileg fejletlen és megrekedt embereket nevel. A képzelőerő használatának kérdése tehát szorosan összefügg a spiritualitással. Ahogyan Peter Scazzero fogalmaz: „lehetetlen spirituálisan érettnnek lenni emocionálisan éretlenül.”¹³ Továbbá azt is fontos megemlítenünk, hogy a képzelőerő használatának kapcsán felvetődik a jobb és bal agyféltekék használata. Wiersbe Sámul második könyvének 17. fejezetében található Ahitófel és Húsaj tanácsai alapján elemzi a jobb és bal agyféltekén alapuló beszédek hatékonyságának mértéket és jellemzőit. Megfigyelése szerint, amikor Húsaj nem nyomta el a jobb agyféltekének működését, olyan beszédet tudott tartani, amely által meggyőzte Absolont. A jobb agyféltekét alkalmazó igehirdetések nemcsak autoritást, logikus terveket kíván közvetíteni, hanem hallgatóságát bevonja úgy, hogy ne csak hallgatni, hanem követni is akarja mindazt, amit meghallott.¹⁴

Valóság kontra képzelet?

A képzelőerővel kapcsolatos előítéletek részben a képzelet és a fantázia szavak szinonimaként való kezeléséből fakadnak. Arra következtetve ebből, hogy a képzelet távol áll a valóságtól, és a képzelőerő használata nem más mint spekuláció. Troeger álláspontja a következő: a képzelőerő a valóság megismerésére vezet el bennünket, nem a valóságból való kiszakadásra. A képzelőerőt a Szentlélek bátorítja, a Szentírás fegyelmezi, meghatározza. A szakirodalmak bölcsessége információval látja el, és ami energetizálja a képzelőerőt, az maga a külső környezet.¹⁵

Érdekességképpen megemlítenendő, hogy Wiersbe képzelőerőre vonatkozó teóriáját summáját tíz pontban foglalta össze, amelyből kettő pontosan azzal foglalkozik, amelyet Troeger is megfogalmazott. Az egyik, miszerint „a fantázia kilép a való világból felépítve egy alternatív világot, míg a képzelőerő a valóságba hatol be és kreatívan új világgá, megújult világgá teremti azt.”¹⁶ A másik megnevezett pont szerint „a képek táplálják a koncepciókat, a koncepciók fegyelmezik a képeket. Képek koncepciók nélkül vakok, koncepciók képek nélkül terméketlenek”¹⁷ – idézi Wiersbe Sallie McFague-t.

A fantáziának és a képzelőerőnek ilyen mértékű megkülönböztetése felveti a kérdést, hogy két különböző alkotó erőről van szó, avagy ugyan annak az alkotó, tevékeny erőnek két, egészen másra irányuló tevékenységéről.

Média és képzelet

Amennyiben állást foglalunk amellett, hogy a képzelőerő aktivitásához szorosan, kizárólagosan és/vagy részlegesen hozzátartozik a képalkotó tevékenység (azaz: minden képzet tartalmaz képeket, vagy: a képzetek tartalmazhatnak képeket), elkerülhetetlen a

média képközpontosságra gyakorolt hatásával foglalkozni. Vajon az audio-vizuális média megjelenésével fejlődött vagy romlott képzelőerőnk erőssége és minősége? Az audio-vizuális média, vagy az audális média fejlesztője a képzelőerőnek?

Troeger a televízió korában nőtt fel, és írásában megvizsgálja, hogy a korabeli média milyen hatást gyakorol gondolkodásmódunkra, befogadóképességünkre, képzeletünkre. Továbbá részletesen foglalkozik azzal is, hogy a média állhat-e az evangélium szolgálatában. A szerző ellenvéleményeket is felsorakoztat, végül amellet foglal állást, hogy használható, szerepe van, és kihívás elé állítja az igehirdetőt.¹⁸

A könyv megszületése óta több mint 25 év telt el, a kommunikációs csatornák, a média azóta óriási fejlődésen és változásokon ment keresztül. Strauss és Howe meglátása révén 15-20 évente beszélhetünk egy-egy új generációról, amelynek domináns meghatározói között a internethasználathoz való viszonyulás szerepel. Újabban megjelent az alfa-generációnak a fogalma is. Nagy Ádám és Kölcsey Attila cikkükben arról tesznek megállapítást, hogy még nem bizonyított és nem indokolt egy újabb generációnak a megnevezése, mert nagyon kevés adat és megfigyelés áll rendelkezésünkre a 2010 után születettekről, a meglévő adatok sokkal inkább előrejelzések, találgatások. Egyelőre a Z 2.0-t találják megfelelőnek.¹⁹

A felnövekvő generációkat újabb és újabb hatások érik, emiatt nyelvezetük, megértési működésük jelentősen változik. Az X generáció tagjai (60-70-es években születtek) azok, akik a televízió készülékeken keresztül tájékozódtak.²⁰ A Prensky-modell terminusa szerint a 80-as, 90-es években születettektől kezdve beszélhetünk digitális bennszülöttekről.²¹ Az Y generáció (80-90-es években születtek) tagjainak jellemzőit Nagy Ádám és Kölcsey Attila Marc Prensky munkájából veszik át: „Gyorsan befogadják az információkat, a szöveg helyett a hangot és a képet preferálják, előnyben részesítik a véletlenszerű kapcsolódásokat (hypertext).”²² Ez a megállapítás szorosan kapcsolódik vizsgált témánkhoz. A képzelőerő használatának fontosságára, a képközpontosság és a gyors kapcsolások mai jelentőségére hívják fel a figyelmet.

Az ezredforduló után születettek a Z generációnak a tagjai. Ők azok, akik nem tudják, milyen volt a világ mobiltelefon, internet és televízió nélkül. Az Y generációtól különösen abban térnek el, hogy internethasználatuk nagy részét nemcsak a fogyasztás, hanem az alkotó tevékenység is meghatározza (például blogolnak), továbbá a *multitasking*.²³

A fiatalok egymásközti kommunikációját (meglátásom szerint az X generáció vége, Y generáció, Z generáció) a rövid, tömörség jellemzi, akár a közösségi oldalakon elterjedt és használt mémek, videók és emojik használatával. Ezek nemcsak virtuálisan, hanem verbálisan, személyközi kommunikációban is elterjedtek. Már-már axiómaként használatosak. (Például: „mesélj még...”, „legyen tánc”, „mi folyik itt Gyöngyösön?!”) Egy pedagógiai szakfolyóirat pedagógusok között végzett el mélyinterjúkat, amelyben erről a jelenségről is beszámoltak.²⁴ Egy pedagógus így nyilatkozott:

„Alapvetően más a kommunikációjuk, mint nekem. Szeretik a rövid, tömör instrukciókat, az egyértelmű meghatározásokat. A hosszabb, logikailag összefüggő szóbeli interakció nem köti le őket, nehezen figyelnek rá. A mindennapi szóhasználatukban és beszédstílusukban megjelennek az internetes fordulatok, főleg az egymás közti

kommunikációban, amit nekünk, tanároknak, néha dekódolni kell, illetve nekünk is tanulnunk kell ezt a »nyelvet«. A sokfelől érkező, gyors impulzusokra jól reagálnak, a vizuális ingerekkel megerősített szövegre jobban emlékeznek, de a nagy adathalmazból nehezen szelektálnak.”²⁵

Mindezen jellegzetességek kihívás elé állítják igehirdetői szolgálatot, a megszokott 30-50 perces prédikációs kereteket és a megszokott műfajokat. A kérdés, hogy milyen mértékben szükséges alkalmazkodnunk a megváltozott hallgatói befogadóképességhez? Nem célokom ebben állást foglalni. Troeger javaslatait szeretném bemutatni, amelyek segíthetik a képzelőerővel kapcsolatos útkeresést, inspirációt nyújthatnak.

A képzelőerő használatának hét alapelve

Troeger a képzelőerő használata kapcsán hét alapelvet fektet le. Mind a hét alapelv fundamentuma és fő princípiuma könyvének elején²⁶ is taglalt: mit látsz magad előtt kulcskérdés. A megfigyelés, az észlelés, a világban való jelenlét.

Troeger így nevezi meg a hét alapelvet: Tisztogasd a szemed élesebb látásért! Ez az első. Második: Érezd az igazság fizikai súlyát! Harmadik: Hallgass a szöveg zeneiségére! Negyedik: Életből vett példákat használj! Ötödik: Tárd fel és értsd meg az egyház/gyülekezet képzelőerővel szembeni ellenállását! Hatodik: Álmodj meg új világokat! Hetedik: Térj vissza az Egyetlen Forráshoz!²⁷

Első alapelv: Tisztogasd a szemed élesebb látásért!

Ennél az első számú alapelvnél négy szempont köré csoportosíthatóak Troeger gondolatai. Az alapelv jelentőségéről, funkciójáról, feladatáról és céljáról szól.²⁸

Az alapelv jelentőségét Troeger egy negatív példával szemlélteti. Egyik szemináriumi diákja egy Jézus kereszthalálát ábrázoló festmény alapján meditációt írt arról, hogy Jézus tekintetéből milyen béke és bátorság sugárzik. Erre a teológiai üzenetre építette fel igehirdetését. Azonban, amint közelebbről megvizsgálták a festményt, kiderült, Jézus szemei kitértek, tekintete pedig riadalmat, akár egy végzetes csapdába szorult állat szenvedő tekintetét mutatta. A diák előzetes gondolatai megakadályozták abban, hogy mit is festett valójában az alkotó, mit is szeretett volna üzeni vele. A diák munkájának eredménye torz lett, egy szubjektív projekció, ami blokkolta a képzelőerő helyes és pontos használatát, működését.²⁹

Ezen a negatív példán keresztül láthatjuk, hogy éleslátásunkon, és egyben a képzelőerő helyes használatán az Ige üzenetének tisztasága, a prédikáció hitelessége múlhat. A textusszerűség elve. A festmény alkotója A-t üzent művén keresztül, azonban a diák az ellentétét közvetítette, B-t.

Az igehirdetésben való funkcióját pedig ugyanarra az esküvőre írt prédikációjának retorikai elvek alapján megfogalmazott változatát és a média hatása alatt felnőtt generációknak szóló vizuális változatát összehasonlítva fogalmazta meg.³⁰ Mindkettőben jelen vannak képek, szemléltetések és képzelőerő. Az eltérés, a különbség azonban óriási. Egy csak retorikai eszközökkel élő igehirdetés használ képeket, azonban ezek csupán

illusztrálják az igehirdetés fő alapelvét, üzenetét, amely az illusztrációt megelőzően ki is lett mondva, meg lett fogalmazva. A vizuális igehirdetéseknél azonban a képek, történetek hordozzák az üzenetet, nem pedig illusztrálják azt.

Második alapelv: Érezd az igazság fizikai súlyát!

Troeger első mondataiban kijelenti, hogy a bibliai igazságnak hatása van az emberi fizikumra.³¹ Isten megszabadító üzenete örömmel, erővel ruházza fel az embert, míg szembesítő szava teherként nehezedik vállunkra. Egy példával szemlélteti a fejezet elején a lényegét: egy nagymama, amikor felkapja unokáját, teljesen megfélemezik gondjairól, hogy milyen nehéz akár egy zsák krumplit megemelni a zöldségesnél. A szeretet erővel árasztja el az ízleteket, az izmokat.³²

Ennek megtapasztalására Troeger bevezette a logoszomatikus nyelv fogalmát. Nevében benne van jelentése. Ez a nyelvezet a valóság, az igazság testre gyakorolt hatásán keresztül is megvizsgálja a történéseket.³³ Erre későbbi szakirodalmak is hivatkoznak.³⁴ Troeger arra hívja fel a figyelmet, hogy a bibliai szakaszokat a logoszomatika dimenziójából is vizsgálja meg az igehirdető, s majd az ebből születő igehirdetése révén az igehallgató egyaránt. Ha például egy vak ember meggyógyításáról van szó, az igehirdető a készülés során próbálja ki, milyen az élet vakon. Jegyezze le a tapasztalatait, a megfigyeléseit. Ahogyan Ő fogalmaz: „engedd, hogy a tested mondassa ki a szükséges szavakat.”³⁵ Ez a tapasztalat pedig épüljön be az igehirdetés tartalmába és nyelvezetébe. Ennek a tapasztalatnak, a testté lételnek legnagyobb ünnepe és csodája Jézus Krisztus testet öltése.³⁶

A logoszomatikus nyelv használatát a készülésben, és az igehirdetésben a gyülekezet felé való kommunikálásában döntő fontosságúnak tartom a jelen gyülekezeteinek életében. Segítve a hívő tagok életét Krisztus követésére, a cselekvő életre. Nagy veszélye van a „*részleges keresztyénségnek*”. Csak elmével, csak gondolatokkal, csak válogatva egyetérteni részleges eredmény. A logoszomatikus nyelv a ma emberét a testestül-lelkestül való Krisztus követésre ösztönzi.

Harmadik alapelv: Hallgass a szöveg zeneiségére!

A látás alkalmazása és a logoszomatikus nyelv tapasztalataiból új nyelv, energia dús nyelvezet fakad fel Troeger szerint.³⁷ A beszéd ritmus, hanglejtése, hangterjedelme, benyomása egyfajta zeneiséggé formálódik, amely a képzelőerőt „táncrendíti.”³⁸

Az írásbeliség megjelenésével az ember azonban megteheti, hogy tudását önmagán kívül, lapokon, oldalakon tárulja, ahelyett, hogy elméjének és szívének részesévé válna. Negatív hatásai kapcsán Platón egyik művéből idéz a szerző: „az írásbeliség felfedezése nem a memória elixíre, hanem az emlékezeté, az írásbeliség a diákoknak a bölcsesség látszatát adja, és nem igaz bölcsességet.”³⁹ Ez oka lehet annak, hogy nagyon nehezen emlékezünk vissza igehirdetőkként is az igehirdetéseinkre, listászerűen próbáljuk memorizálni, túlzottan kötődünk a megírt laphoz.

Az az igehirdető, aki fülét is használja, s tudja, hogy a hit hallásból van, igehirdetésének tud olyan kéziratot készíteni, amely szóbeliségre alkalmas. Ez azonban nem azt jelenti,

hogy a hangzásra kell a hangsúlyt fektetnünk. A tartalom és hangzás kongruenciájának kell megvalósulnia.⁴⁰ A hangzás része a tartalomnak. Hordozója az üzenet igazságának. „Az igazságnak, amely mindig több, és mindig nagyobb emberi szavainknál.”⁴¹

Troeger egy gyakorlatot javasol az igehirdetők számára: hallgassák vissza igehirdetéseiket, és grafikonon vázolják fel, hogy a tartalom és a hangzás, hangsúlyozás hogyan alakítja igehirdetésüket. Összhangban van a kettő egymással? Ha nem, az önismereti munkára sarkallja a prédikátort: talán elsiklott személyes érintettsége felett. Meg kell találnia, hol érinti őt Isten igéje, s ha ez megvan, ez a belső, spirituális és teológiai személyes forrás teheti helyére az igehirdetés megszólaltatását.⁴²

Az igehirdetés gyakorlatát tekintve fontosnak tartom a hangzásra való odafigyelést. Folytonos mondatszerkezeti tévesztések, vagy szórendi hibák megakasztják az igehirdetés ritmusát, folytonosságát, a hallgatót újra és újra kizökentve odafigyeléséből. Az üzenet befogadását is meggátolhatják.

Negyedik alapelv: Életből vett példákat használj!

Erről az alapelvről röviden ír a szerző. Megállapítja, hogy amikor az ember készülés közben használja látását, fizikai valóját és hallását (előző alapelvek), az ember képzelőereje egyre kevésbé megbízhatatlan és kicsapongó, hanem sokkal inkább megbízható, amely révén érzékennyé válik a közös emberi élménytapasztalatok gazdagságára. Azaz az életből fogja venni példáit.⁴³ A folyamat kapcsán Eudora Welty gondolatait hozza, amelyben Welty megállapítja, hogy egyetlen egy személy saját nyelvezete, akármilyen jól megfogalmazott legyen is, mások számára érthetetlen. Egyedül a közös vallásos élmény a kapcsolópont, és ennek megteremtésére és megosztására kell törekedni. Csak ez élmény létrejöttén keresztül lehetséges, hogy a meghallott teológiai tartalmakat a hallgató beépítse életvitelébe.⁴⁴ Jézus példázatait hozza Troeger mintául, és arra buzdítja az olvasót, hogy a Megváltótól tanulja ezt a mesterséget.⁴⁵

Ötödik alapelv: Tárd fel és értsd meg az egyház/gyülekezet képzelőerővel szembeni ellenállását!

A képzelőerőt nem fogadják mindenhol tárt karokkal. Ez alapelv kapcsán a szerző arról ír, hogy a képzelőerővel szembeni emberi ellenállás nemcsak személyes álláspontunktól függ, nemcsak a templomi szocializáció függvénye, hanem gyökerezhet a történelemben, akár a keresztyénség történetében.⁴⁶ A képzelettel foglalkozó téma története nem egyszerű. A képzeletről és képzelőerőről alkotott gondolkodás széles spektrumot mutat fel. Hol figyelmen kívül hagyva a témát, hol elutasítva, hol túlzott magasságra és fontosságra emelve.

Történeti áttekintésre jó példa Michael Beaney: *Imagination and Creativity*⁴⁷ című könyve. Egy ív felvázolásával, nem részletekbe menően azt szeretném alátámasztani, amit maga Troeger ez alapelv kapcsán állít. Szükséges foglalkozni a képzelőerő történeti megítélésével – akár filozófiai, akár teológiai tekintetben –, a gyökereivel, hogy világossá válhasson a számunkra, vajon honnan ered egy adott gyülekezet ellenszenve, vagy éppen szimpátiája.

A teljesség igénye nélkül néhány történeti momentum: Arisztotelész egyfajta hídként tekint a képzelőerőre, amely összeköti az érzetet/érzékelést és a gondolatot. Olyan képek befogadása ez, amelyek nélkül nincs gondolat. Descartes nem követi Arisztotelész munkásságát e tekintetben, ő nem szán ilyen központi szerepet a képzelőerőnek a gondolkodásunkban. Nem szükséges része. Kant szerint az emberi elmének fundamentálisa a képzelőerő. Nemcsak azért mert az érzékelési és intellektuális tevékenységeket köti össze, hanem alkot is. A könyv szerzője foglalkozik továbbá a romantika korszakának két nagy úttörő költőjével is: Coleridge-dzsel és Wordsworth-fel. A modern irányzatokban pedig a képzelőerő a beleélés képessége kapcsán fordul elő: azonosulási képesség egy másik emberi élőlény világával, illetve nem létező karakterekkel. Mindezek fejlesztik a morális érzékünket.⁴⁸

Érdekességképpen megemlítendő, hogy Kieran Egan írásában⁴⁹ a képzelőerő története kapcsán egészen a mítoszokig, az orális kultúra idejébe nyúlik vissza. Fel teszi a kérdést, hogy hogyan lehetséges, hogy a korai időkben olyan élő képekkel és erőteljes képzelőerővel találkozhatunk a mítoszok révén? Mi hívta elő a képzelőerőnek ezt az aktivitását? A szerző ezt az orális kultúrával és az emlékezőképesség szükségességével indokolja. Mindezek kapcsán két következtetés von le. Az első, hogy történetekbe ágyazott eseményekre sokkal jobban emlékezünk, mint listákra. Másodszor, a történetek, és azok tartalmi érzelmileg is bevonnak.⁵⁰

Ez, mármint a mítoszok korszaka, a képzelőerővel való élés, és ahhoz való viszonyulásnak egyik virágzó korszaka. Az ezzel való foglalkozás felveti a kérdést, hogy a képzelőerőhöz való mai, 21. századi hozzáállás, továbbá magyarországi igehirdetői gyakorlat milyen kapcsolatban áll reformátori alapelvünkkel: „*a hit tehát hallásból van*” (Róm 10,17).

Hatodik alapelv: Álmodj meg új világokat!

Troeger George Lakoff és Mark Johnson megállapítását idézi, akik társadalmunk beszédének fundamentális figuratív mintáit vizsgálták. Kutatásaik során arra jutottak, hogy a metaforák áthatják a mindennapi életet. Nemcsak a nyelvet, hanem a gondolkodásmódot és a cselekedeteket is. Metaforák szerint élünk. A mindennapi élet természeténél fogva metaforikus.⁵¹

Az ember aszerint értelmei a világot, amilyen világban és környezetben nőtt fel. Ez pedig elválaszthatatlan a posztmodern fogalmától és valóságától. A moderntől abban különbözik, hogy míg a modern különböző autoritásokat harmonizálni kíván a Bibliával, a posztmodern igehirdetések olyan közegben hangzanak el, amelyben minden autoritás megkérdőjelezhető és megkérdőjeleződik. Troeger kiemeli, hogy ezért nagyon fontos, hogy figyelmesek legyünk arra, mit látunk, tapasztalunk, hallunk, mert ha az igehirdetések nem állnak meg a jelenben, annak autoritása, ami elhangzik gyanús és megkérdőjelezhető lesz a hallgató számára.⁵²

A másik, amire felhívja a figyelmet Troeger, az a történeti tudatunk, adottságaink szerepe abban, hogyan értelmezzük a Szentírást vagy az élet eseményeit. Abban is, hogy milyen könyvekből, tudományos irodalmakból tájékozódunk. Minden ember a saját történeti beágyazottságán keresztül szemlél. Ez azonban egy szelet, egy nézőpont a sok közül. Troeger ennek a látókörnök a tágítására hívja fel a figyelmet: más kultúrák, más

kontinensek, vagy a másik nem értelmezéseinek, gondolatainak, történeteinek megismerésére. Számunkra új világok felfedezésére.⁵³ Ez hatással lesz az igehirdetésekre is.

Hetedik alapelv: Térj vissza az egyetlen forráshoz!

Troeger záróképpen arról ír, hogy homiletikában a képzelet alkalmazása, ezen alapelvek használata csak bemelegítés és gyakorlás a „nagy műhöz”. Akárcsak egy fuvolán való szorgalmas skálázás és gyakorlás. Azt sem szabad elfelednünk, hogy képzelőerőnk mozgatórugója egyedül a Szentlélek Isten legyen, és minden, mi így megszületik, Őhöz fut vissza, s a mennyei üzenetet közvetíti.⁵⁴

Troeger egyik példa igehirdetése

A leírtakban megfigyelhettük Troeger meglátásait más szerzők megállapításaival együtt mérlegre téve. A következőkben Troeger egyik példa igehirdetésének⁵⁵ fordítását közlöm a troegeri alapelvek megfigyelésének céljából.

*Hallom őket,
a helyi pletyka hírhozók,
hír és botrányfoslányokat adnak-vesznek –
mindegy is mit szedtek össze
kereskedőtől és zarándoktól, kik a
városon haladnak végig.
Hármójukat látom
ülni egy utcai padon, egy fügefa alatt.
Fő tevékenységük
élvezni az árnyék hűsét,
és szájukkal legyezni a levegőt.*

*Egyikőjük belekezd:
„Hallottátok, mit tesz errefelé Mária és József fia?”
A másik pletykáló hirtelen felnéz, riadtan és
meglepődve, mégis kíváncsian várva a megvilágosodást.
Megszólal a harmadik, olyan én mindent tudok hangon:
„Hallottam.
Semmi jót.
Megszegni a szombat törvényt
és szégyent hozni a szülővárosára.
Erről van szó, igaz?”*

*„Valami ilyesmi, de nem egészen.
Ennél sokkal csodálatosabb dolgokat hallottam.”
Látom magam előtt a beszélőt, ahogyan a fügefa ágai
között az ég felé néz, mindaddig, míg meg nem leli a legérettebb
gyümölcsöt, amit különösebb nyújtózkodás nélkül el is ér.
Leszakítja a fügét és apró, lassú harapdálásba kezd,*

*miközben társai mellette ülve éhezik
következő mondatát.*

Megtörli száját és nyugodt, tökéletesen higgadt hangon folytatja:

„Hallottam, hogy egy halott lányt feltámasztott.”

„Ne csinálj bolondot belőlünk!”

„Én bizony nem. A kiváló, híres-neve rabbi lánya az.

Jairusé.

Az ő társaságának tagja mesélte el nekem az egész történetet.

Jairus kétségbe volt esve.

A lánya egyre rosszabbul lett.

*Térdre rogyott egy tucat ember előtt
és könyörgött Jézusnak, menjen el hozzájuk.*

Jól van,

kezdte Jézus,

*és amilyen gyorsan csak lépkedni tudott, ment,
vele együtt a tömeg.*

Aztán hirtelen,

*mielőtt a házhoz ért volna,
megállt.”*

*A mesélő megállt, szájához emelte a füge maradékát,
és folytatta barátainak –*

*úgy , mintha a legfontosabb információ következne, amire
már az elejétől fogva várnak –*

„ Hmm... nektek is meg kell kóstolnotok ezt a fügét...”

Majd vett egy nagy levegőt és folytatta:

„ Egy vérfolyásos nő

meglátta Jézust elhaladni.

Fogalma sem volt arról, hová siet, merre tart.

*A nő amennyire csak bírta kezét kinyújtotta, és megérintette
Jézus köpenyét.*

És meggyógyult!

Majd felállt és dicsőítette Őt, ott mindenki szeme láttára.”

*„Én megmondtam – szolt az első- hogy mindent tudok erről:
már említettem.*

Ez az ember szégyent hoz a mi városunkra.

*Hagyja, hogy tisztátalan nők fogdossák,
miközben nagyon jól tudja, hogy nem tehetne így.*

Én megmondtam.

Ismerem a maga fajta taktikáját.”

Mosollyal az arcán átveszi a szót a másik:

„Gondolom, akkor nem akarod hallani a történet végét.”

*A beszélő végignézett a fügefán, mintha
az egész termést fel tudná falni,
mielőtt befejezné történetét.*

„Gyerünk már, fejezd be!”

„Jól van, jól van. A nővel való beszélgetés után
Jézus tovább ment a rabbi házához.
De már túl késő volt.
A lány meghalt.
A siratóasszonyok már ott voltak.
De ez nem állította meg Jézust.
Mindenkit kiküldött,
kezénél fogva megfogta a lányt,
és tisztán, érthetően mondta neki:
Lányka, kelj fel.
És ő felkelt és járt.”

A mesélő ekkor megállt, és olyan csend támadt, hogy hallani lehetett
a szellő suhogását a fügefa ágai között,
megzörgetve a leveleket,
átengedve a kék ég mennyei fénysugarait.

Ekkor, ki egész eddig csöndben ült, az egész történet alatt,
szóhoz kezdett:

„Ugyanannak a Máriának és Józsefnek a fiáról beszélsz, akit ismerek?

Az utcabeli szomszédjaim?
Nagyon fiatalon házasodott,
a férje ács.

Van néhány lányuk is, kik velük élnek,
és négy másik fiúk is:
Jakab, és Jósé

és ... és... adjatok pár percet
mindjárt eszembe jut...
Júdás és Simon.”

„Igen, ez a család.

A legidősebb: Jézus.

Ő az, aki mindazt végigvitte, amiről beszéltem,
meggyógyította a vérfolyásos asszonyt,
majd feltámasztotta a halálból a lányt.

És ez még mindig nem minden,
csak néhány történés,
amiről hírt kaptam.

Ezek a legfrissebbek.

Még mik lehettek.”

A másik, ki végig azt állította, ő bizony, mindent tud,
leszakította a legelső fügét, amit talált,
és enni kezdett, mintha az éhség lett volna az egyetlen oka
érdeklődésének.

De aki mindvégig csendes volt
kétkedve rázni kezdte a fejét.
„Ezt nagyon nehéz elhinni,

hogy a te szomszédod,
vagy a te szomszédod gyereke egy próféta.
Emlékszem arra, mikor még kis kölyök volt,
el tudom képzelni, ahogyan egy nap kijön
apja boltjából.
Készített magának egy szakállat
faforgácsokból
és a füle mögé tartotta
de folyton lecsúszott és kitűnt ki van mögötte.
Összeszedte, újra összerakta...
És egyszer csak sikerült.
És kiabálni kezdett:
apám, apám, apám,
gyere, nézd,
gyere, nézd.
És József kiment, kezébe felkapta fiát,
és mindketten olyan jóízűen nevettek,
hogy az utcán fel-le ezt lehetett hallani.
Lehetetlen, hogy egy röhögcsélő gyermek felnőve próféta.”

„Értem én, de van még egy újdonságom a számotokra,
érdekelhet.”

Ezekre a szavakra a mogorva társ
abbahagyta a füge majszolását és odafordult, hogy figyeljen.
„Van egy lehetőségünk arra, hogy mi magunk utánajárjunk,
próféta-e vagy sem.
Úgy hallottam, hazajön,
prédikálni fog,
a zsinagógában, a számára ismertben.”

„Meglátod, igazam volt,
amint hallani fogod.
Nem tesz mást, csak rossz hírbe hoz bennünket.
Nem próféta.
Mégis hogyan lehetne?
Használd csak a józan eszedet.
Lehetséges, hogy Isten, a menny és föld teremtője
egy szomszéd gyerkőcön keresztül megjelenjen?”

„Várj egy percet.
Én nem mondtam, hogy próféta.
Én nem voltam ott, amikor a halottat életre keltette,
vagy a vérfolyásost meggyógyította.
Mindössze azt mondtam el, amit én magam is hallottam.
Végigfutottam a legfrissebb híreken.
Ugyanúgy mint ti.
Nem sok értelmét látom azt gondolni, hogy Isten
egy szomszédon keresztül munkálkodna.

*De elmegyek, és meghallgatom, mit mond –
mert mindent összevetve kíváncsi lettem –
ti nem?”*

Ezek után kezembe vettem a Bibliámat, és újra olvastam az evangéliumi szakaszt, minden megszakítás, magyarázat nélkül.

„Jézus akkor elment onnan, a hazájába ment, és követték a tanítványai. Amikor azután eljött a szombat, tanítani kezdett a zsinagógában. Sokan hallgatták, és álmélkodva így szóltak: Honnan kapta ezeket, miféle bölcsesség az, amely neki adatott, és hogyan lehet, hogy ilyen csodák történnek általa? Vajon nem az ácsmester ő, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? Nem itt élnek-e közöttünk húgai is? És megbotránkoztak benne. Jézus pedig így szólt hozzájuk: Nem vetik meg a prófétát másutt, csak a tulajdon hazájában, a rokonai között és a saját házában. Nem is tudott itt egyetlen csodát sem tenni azon kívül, hogy néhány beteget – kezét rájuk téve – meggyógyított. Csodálkozott is hitetlenségükön. Majd sorra járta a környező falvakat, és tanított.” (Mk 6,1-6)

Visszatettem a Bibliát és folytattam.

*Látom magam előtt azt,
aki József és Mária utcájában lakott,
néhány nappal később
egyedül ülni a padon
a fügefa alatt.*

*Egy utazó kereskedő,
kit az üzlet a városba hozott
ugyanarra a padra ült le.
Nem szólt egy szót sem.*

*Látta, hogy a helyi idegen
teljesen elmerült gondolataiban.*

*A kereskedő jobban szemügyre vette arcát
és észrevette, hogy az elmerült idegen zavart.*

*És megkérdezte:
„Minden rendben?”*

*A helyi felé fordította tekintetét
és elkezdte mondani a vad idegennek
mindazt, amit két barátjának, ott a fügefa alatt
sohasem mert:*

*„Nem, nem igazán.
Zavart vagyok.*

Szomorú amiatt, ami előző héten a zsinagógában történt.”

*A kereskedő értetlenül nézett
és megkérdezte: „Mi volt?”*

„Nem hallottad?”

Az emberek semmi másról nem tudnak beszélni a városban.

Mégis hol voltál istentiszteleten?”

*„Oh egy messzi gyülekezetben, messze innen.
Egy gyönyörű helyen a szülővárosomban:*

[Annak a gyülekezetnek a neve, akik hallgatják az igehirdetést.]

De mi történt itt?"

*És a helyi elmesélte neki, az egész történetet,
a szomszédságban levő fiatalról, aki felnőve
nagy nevet szerzett magának a világban
és miután hazajött, saját ismerősei, saját hazája utasította el.
Mikor végére ért a történetnek, a kereskedő így válaszolt:*

*„Talán azért ítéletek el őt, mert
gyerekkora óta ismeritek.
Ugyanolyan volt ő mint ti.
Ahogy mondani szokás:
a megszokás megvetést szül.
Vagy mert az emberek irigyek.
Tudod, hogy van ez,
mások is szeretnék, hogy gyerekük sokra vigye.”*

*„Nem, én végiggondoltam ezeket.
Ennél valami sokkal mélyebbről van szó.
Szem előtt kell tartanod:
először is,
amikor Jézus beszélni kezdett,
mindenki, egytől-egyig elámult.*

Az emberek a szertartás alatt hangosan beszélni kezdtek:

Mégis honnan tudja ezeket?

Mi ez a bölcsesség?

Engem is nagyon megindított.

Még a két barátomat is.

*Volt egy pont, amikor könnybe lábadt a szemük,
annak ellenére, hogy ezt soha nem vallanák be.*

A másik mozzanat, hogy

*Jézus mégis segített és meggyógyított néhány embert
annak ellenére, hogy közülünk a legtöbben ellene fordultak.*

Ismerem az egyik meggyógyítottat.

Láttam az arcát, teljesen megváltozott, amint megérintette őt.

*Szemei csak úgy ragyogtak,
évek óta nem láttam így őt.*

*De mi végiggondoltuk, meg hánytuk-vetettük,
és ami maradt, az zúgolódás és hitetlenség.*

*Egyszerűen nem tudom kitörölni az emlékezetemből,
mennyire megérintett minket,
amint beszélni kezdett Jézus.*

És a meggyógyított nő:

*az ő ragyogó szemeit bármerre megyek,
látom magam előtt.*

*Nem, ez nem túlismerés
vagy féltékenység.*

Ez valami többről szól:

*Ebben a fiatal férfiban
Isten közel jött hozzánk,
közelebb, mint valaha tette azt korábban.
És mi nem akartuk, hogy ilyen közel jöjjön.
Addig, amíg Isten csak a
menny és a föld teremtője,
a barátaimmal együtt megtehetjük,
hogy csak úgy üldöglünk itt a padon,
és bárkiről, bármit beszéljünk
Aztán szombatoként
megköszönjük Istennek
a csillagokat, a holdat,
a napsütést és a fűgét,
azt követő nap pedig visszatérünk ide,
és ott folytatjuk a beszélgetést, ahol abbahagytuk pénteken.*

*De ha Isten
képes elérni bennünket
akár a szomszédunkon keresztül,
vagy a szomszéd gyerekén keresztül,
vagy a barátunkon keresztül,
feleségünk, férjünk,
vagy kollégánkon keresztül
semmit sem vehetünk magától értetődőnek.*

*Ha Isten így cselekszik,
akkor minden egyes személy lehetséges próféta,
Isten edénye,
szent szeretetének jele.
Van róla fogalmad,
milyen hatással lenne ez a fűgefa alatti beszélgetéseinkre?”
A szél közben feltámadt,
a fa ágait megremegteti.
Néhány sötét felhő vonul az égen.
Úgy tűnik, esni fog.
A két férfi csöndben ült,
amíg a názáreti meg nem szólalt:
„És mi a helyzet a Te otthoni gyülekezeteddel?
Közel engedik Istent magukhoz?
Felismerik, amikor Isten egy fiatal felnőtt
keresztül akarja elérni őket,
kire emlékeztek gyerekkorából, kiabálva:
Anya, anya, anya,
apa, apa, apa,
gyertek, nézzétek,
gyertek, nézzétek.
Észreveszik, ha Isten egy*

*baráti pohár kávé felett keresi őket,
egy barátan keresztül,
ki életének nehéz, de tiszta igazságát mondja el?
Látják Istent, amikor egy helyi lakos egy
népszerűtlen ügybe, bár az igazságért küzdve
petíciót ír, mindenkit megdöbbenve?
Történnék nagy rácsodálkozások,
amikor nyitottak Istenre,
aki akár a számukra legellenszenvesebb
emberen keresztül közelít?
Vagy a te otthonod is Názárethez hasonló,
ahol Jézus elcsodálkozott hitetlenségükön?”
Nagyot dörgött az ég,
és az első esőcseppek a fügefa levelein
a kereskedőt futásra készítették,
egészen a szállásáig.
A helyi lakos, pedig egyenesen a másik irányba rohant.
Ahogy a kereskedő szobájából
az ömlő záporosót nézte,
gondolatai hazakalandoztak,
és így imádkozott:
„Én Istenem, ki eljöttél közénk názáreti Jézusként,
tégy bennünket nyitottá és figyelmessé a te jelenlétedre
társainkon keresztül,
hogy a mi feltámadt megváltónknak soha, de soha ne legyen oka
elcsodálkoznia a mi hitetlenségünkön. Ámen.”*

Elemzés és záró összegzés

Először is fontos megállapítani, hogy a troegeri alapelvek nem választhatóak el élesen egymástól egy igehirdetésen belül. A készülés, az igehirdetés megszületésének folyamatát, dinamikáját szövik át ezek az elemek együttesen. Ennek a folyamatnak eredménye a fentebb fordításban közölt igehirdetés. Mégis megkísérlem néhány gondolat erejéig kiemelni a képzelőerő funkcióját és szerepét a korábban megnevezett alapelvek segítségével.

Az összes alapelv közül az ötödik a legnehezebben megfogható abból a szempontból, hogy hogyan épülhet be az a tudás, tapasztalat, amit az adott igehallgató gyülekezet képzelőerőhöz való hozzáállásából megtudunk. Nincs tudomásunk arról a gyülekezetről, amelyben ez az igehirdetés elhangzott, ugyanakkor az igehirdetés, és a könyv tartalma alapján egy olyan gyülekezeti/egyházi/társadalmi ellenállást tudok megnevezni, amely arról szól, hogy mindaz, ami a képzelőerőnk használatához kapcsolódik nem valóságos, nem igaz. Fantázia. A valóság és képzelet szembeállításáról van szó. Továbbá, hogyan egyeztethető össze a bibliai valósággal és mesének tűnő igehirdetés? Erre Troeger meglátásom szerint egy igen frappáns kapcsolópontot talált bibliai igazság és valóság, és a mai, hétköznapi valóság között. Ez adta meg igehirdetésének kereteit, formáját, vonalvezetését. A kapcsolópont: a pletyka. A Jézus korabeli ember leggyorsabb

információszerző és szállító csatornája az emberi beszéd volt. A nagy hírek így terjedtek a leggyorsabban. Ebbe a Jézus korabeli helyzetbe a ma embere is be tud lépni. Nem szorul magyarázatra a szóbeszéd gyorsasága és hatalma az emberi társadalomban. Egy ilyen hétköznapi (és nem templomi) társalgásban jelenik meg, és kerül megvitatásra Jézus személye. Láthatjuk, hogy ez a megoldás nemcsak az ötödik, hanem a negyedik alapelv részét is képezi. (Életből vett példákat használj!)

Az első alapelv, amely az éles látásról szól, megjelenik az igehirdető igei látásában. Nemcsak az igei fő vonulatokra, hanem apró részletekre is figyelmes. A szóbeszédre, összesűgölőzásokra, méltatlankodásokra, amelyek Jézust körülvették. Továbbá az éles látás megjelenik az igehirdetés korhű, képi gazdagságában. Lelki szemünk előtt kirajzolódik a fügefafa, az érett termés, a beszélgetők arcvonásai... stb.

Az alapelvek közül a szöveg zeneiségét említeném meg. A sorvégi és sorközi rímeteket, a hosszú és rövid magánhangzókat, a tő és összetett mondatok tudatos alkalmazását, amelyek megadják az igehirdetés ritmusát és tempóját. A teológiai üzenet gondolatritmusát követik.

Mindez csak néhány példa arra nézve, milyen szemmel érdemes végigolvasni a példa igehirdetést és a megfigyelt tapasztalatok közül átültetni igehirdetői gyakorlatba mindazt, amit szükségesnek tartunk.

Thomas Troeger *Imagining a Sermon* című könyvén keresztül betekintést nyerhettünk abba, miképpen értelmezi ő a képzelőerő fogalmát és lehetőségeit. Ezt az értelmezést a bemutatáson túl igyekeztem mérlegre tenni más szerzők meglátásaival és jelenkorunk kihívásaival együtt.

Troeger a képzelőerővel való foglalkozást a narratív igehirdetés irányába viszi tovább. Nem gondolom, hogy korunk kihívásaira a narratív igehirdetés lenne az abszolút megoldás. A troegeri alapelvek új utakat nyithatnak előttünk műfaji változatosságban, ugyanakkor meglévő gyakorlatunk szolgálatában is állhat.

1 Thomas H. Troeger: *Imagining a Sermon*, Nashville, Abingdon Press, 1990.

2 Mark Barger Elliott: *Creative Styles of Preaching*, Luishville, Westminster John Knox Press, 2000, 148.

3 Uo., 149.

4 Tunyogi Lehel: Walter Brueggemann Uttered beyond Fear című igehirdetése, *Református Szemle*, CVII. évf., 2014/6, 654.

5 Uo., 654.

6 Uo., 654-655.

7 Elliott: *Creative Styles of Preaching*, 150.

8 Warren W. Wiersbe: *Preaching&Teaching with Imagination*, Grand Rapids, Baker Pub. Group, 1994, 25.

9 Michael Beaney: *Imagination and Creativity*, Walton Hall, Milton Keynes, The Open University, 2005, 5.

10 Troeger: *Imagining a Sermon*, 26.

11 Troeger: *Imagining a Sermon*, 26-27.

12 Uo., 27.

13 Peter Scazzero: *Emotionally Healthy Spirituality*, Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2006, 17.

14 Wiersbe: *Preaching&Teaching*, 15-20.

15 Troeger: *Imagining a Sermon*, 27-28.

16 Wiersbe: *Preaching&Teaching*, 87.

17 Uo., 87.

18 Thomas H. Troeger: *Imagining a Sermon*, 16-23.

19 Nagy Ádám, Kölcsey Attila: Mit takar az alfa-generáció?, 1., 9-10.
<http://real.mtak.hu/62396/> (Letöltés: 2018. március 14.)

20 Uo., 2-3.

21 Uo., 2.

22 Uo., 3

23 Uo., 4.

24 Voglné Nagy Zsuzsanna, Lippai Edit, Nagy Viktória: Digitális bevándorlók és bennszülöttek – A digitális tudásmegosztás és interaktivitás lehetőségei, *Iskolakultúra*, XXIV.évf., 2014/1, 57-63.

25 Uo., 61.

26 Troeger: *Imagining a Sermon*, 15-16, 30.

27 Uo., 28-30.

28 Uo., 33-52.

29 Uo., 33.

30 Uo., 39-49.

31 Uo., 53.

32 Uo., 53.

33 Uo., 55-58.

- 34 Jeffrey D. Arthurs: *Preaching with variety*, Grand Rapids, Kregel Publications, 2007, 49-50.
- 35 Troeger: *Imagining a Sermon*, 58.
- 36 Uo., 57-58.
- 37 Uo., 67.
- 38 Uo., 67.
- 39 Uo., 68.
- 40 Uo., 67-77.
- 41 Uo., 68.
- 42 Uo., 75-77.
- 43 Uo., 89.
- 44 Uo., 91.
- 45 Uo., 92.
- 46 Uo., 100.
- 47 Beaney: *Imagination and Creativity*
- 48 Uo., 1-2.
- 49 Kieran Egan: *Imagination in Teaching and Learning: The Middle School Years*, Chicago, The University of Chicago Press, 1992, 10-12.
- 50 Uo., 10-12.
- 51 Troeger: *Imagining a Sermon*, 120.
- 52 Uo., 121-122.
- 53 Uo., 124-134.
- 54 Uo., 135-140.
- 55 Uo., 77-88.